

KUBINYI ANDRÁS

Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király

Mátyás király életéről az utóbbi évtizedekben többen írtunk¹, valamint néhány tanulmánykötet is megjelent.² Ez felment az alól, hogy a jelen összefoglalásban mindenről adjak láb-jegyzetet. A közismert tények esetében ezért csak utalok az összefoglaló irodalomra. Az életrajzok közül főként Hoensch munkája, valamint a nagy királlyal foglalkozó tanulmánykötetek nyújtanak gazdag adatokat, míg az életrajzok zöme legfeljebb irodalomjegyzéket ad meg. E sorok írója több mint fél évszázada kutatja Mátyás és két utódja korszakát, és sok esetben – főként az ország kormányzatával kapcsolatban – újabb eredményekhez jutott.

Mátyás 1443. február 23-án Kolozsvárott született Hunyadi János akkori erdélyi vajda és Horogszegi Szilágyi Erzsébet házasságából. Apja román volt, anyja egy magyar közép-birtokos nemesi családból származott. A családnak nevet adó Hunyad várát János apja, Serbe fia Vajk királyi udvari lovag kapta Zsigmond királytól. A később Magyarország kormányzójának is megválasztott Hunyadi János életéről nem e helyen kell megemlékezni. Az apa házasságából már 1431-ben megszületett László nevű fia. A Mátyás és bátyja közti nagy korkülönbség valószínűvé teszi, hogy lehettek csecsemőkorban elhunyt testvéreik is.

A családból Hunyadi János jutott be először szörényi bánként 1439-ben a bárók közé, mégpedig anélkül, hogy a régi bárókhoz rokonság kötötte volna. Ez szükségessé tette mind az apa, mind fia, a későbbi király számára, hogy saját, tőle támogatott atyafiságára támaszkodjon. A Hunyadi rokonságból János húga, Klára Dengelegi Pongrác György erdélyi alvajdához ment férjhez: akinek fiai közül János játszott nagy szerepet unokatestvére udvarában. Borbála nevű leánya a Rozgonyi bárói család idősebb ágából való Sebestyén felesége lett, ezzel a Hunyadi atyafiság az arisztokráciával is rokonságba került. Ennek ellenére Mátyás király unokatestvérének fia, Rozgonyi László pályáját nem különösen segítette királyi rokona. Hunyadi másik leánytestvére Szentgyörgyi Székely Jánoshoz ment hozzá. Ez utóbbi

¹ Elekes Lajos: *Mátyás és kora*. Budapest, 1956.; Kisfaludy Katalin: *Matthias rex*. Budapest, 1983.; Isabelle Ackerl: *König Mathias Corvinus. Ein Ungar, der in Wien regierte*. Wien, 1985.; E. Kovács Péter: *Matthias Corvinus*. Budapest, 1990.; Teke Zsuzsa: *Mátyás, a győzhetetlen király*. Budapest, 1990.; Jörg. K. Hoensch: *Matthias Corvinus. Diplomat, Feldherr und Mäzen*. Graz–Wien–Köln, 1998.; Kubinyi András: *Mátyás király*. Budapest, 2001. Rövid, jegyzetek nélküli összefoglalások, amelyeket itt részben alapul veszek: Kubinyi András: *Mátyás király (1443–1490)*. In: Nagy Képes Milleniumi Arcképcsarnok. 100 portré a magyar történelemből. Szerk. Rác Árpád. Budapest, 1999. 51–55.; Kubinyi András: *I. Mátyás*. In: Magyarország vegyesházi királyai. Szerk. Kristó Gyula. Szeged 2003. 151–173.

² *Mátyás király 1458–1490*. Szerk. Barta Gábor. Budapest, 1990.; *Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*. Szerk. Rázsó Gyula, V. Molnár László. Budapest, 1990.; a Mátyásról írt tanulmányaim egy része német fordításban: Kubinyi András: *Matthias Corvinus. Die Regierung eines Königreichs in Ostmitteleuropa, 1458–1490*. (Studien zur Geschichte Ungarns Bd. 2.) Herne, 1999.

fia vagy testvére lehetett az 1461-ben meghalt Székely Tamás vránai perjel. A későbbi esztergomi érseknek, Oláh Miklósnak állítása ellenére sem igazolható anyai ágú Hunyadi leszármazása. Lehettek a kormányzó apjának és nagyapjának leányági leszármazottai is, ezeket a Hunyad megyei román nemességben kereshetjük, adataink azonban nincsenek. Egyes ottani családok tüneményes emelkedése azonban talán ezzel magyarázható, mint például a Mátyás alatt rövid ideig erdélyi vajdai tisztet is betöltő Nadasdi Ongor Jánosé.³

A Szilágyi-rokonságból egyedül Mátyás nagyapja, Szilágyi László leszármazottait ismerjük. Nagybátyjának, Szilágyi Mihály kormányzónak nem maradt gyermeke. A király anyjának és Mihály kormányzónak Osvát nevű testvére leányai közül Margit Maróti Mátyus arisztokratához, később macsói bánhoz ment hozzá, gyermekeik nem maradtak. Az ő hűgát, Jusztinát Mátyás először Szentmiklósi Pongrác Vencel felvidéki nagybirtokoshoz adta hozzá, majd elcseréltette Sztrecsén nevű várukat erdélyi birtokokra. Jusztina 1479-ben már Suki Pál erdélyi nemes, 1481-ben pedig Somkerekli Erdélyi János Kolozs megyei birtokos neje.⁴ Úgy látszik tehát, hogy nem állt különösen jó kapcsolatban unokatestvérével, a királlyal, aki azonban egyszer mégis politikai kártyaként játszotta ki. Ismeretes, hogy Bonfini szerint Mátyás Vlad Ţepeş (Drakula) havasalföldi vajdához adta hozzá egyik nőrokonát, aki egy orosz forrás szerint nőtestvére volt, és két gyermeket szült Vladnak. Bonfini az esküvőt az elé helyezte, hogy a király fogságba vetette és évekig börtönbe tartotta Drakulát. Mátyás 1476-ban visszahelyezte Vladot a vajdaságba, de ő legkésőbb 1477 elején elesett.⁵ Nos, a vajda felesége Szilágyi Jusztina, a király unokatestvére volt. 1489-ben említették ugyanis a pécsi „Drakwlyahaza-t”, amelyet Jusztina nemzeti asszony, néhai „Dragwlya” vajda özvegye egyik szolgájának adott.⁶

Mivel az asszony 1476-ban már özvegy volt, Vlad a vajdai székbe történt visszahelyezése idején vehette el feleségül. Jusztina utána még kétszer ment férjhez, gyermeke egyik házasságából, köztük Drakulától sem született.

Szilágyi Erzsébet nőtestvérei közül Zsófia Vingárti Geréb János erdélyi tekintélyes nemeshez ment hozzá. Fiai nagy szerepet játszottak unokatestvérük uralkodása idején.⁷ Volt még egy Orsolya nevű testvére is, aki 1455 előtt a Rozgonyi mágnás család ifjabb ágából való Jánoshoz ment hozzá, de hamar meghalt. 1455-ben említik leányát, Apollóniát, akit később Csáki Benedek vett el feleségül. Fiáról, az 1514-ben Dózsa által kivégzett Csáki Miklós csanádi püspökről ezért írták olaszországi egyetemi tanulmányai idején, hogy anyai

³ Elekes Lajos: *Hunyadi*. Budapest, 1952. 71–109.; E. Kovács Péter: *A Hunyadi-család*. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv, 29–51. Ongor Jánost 1473. október 12-én Batori István országbíró egy oklevelében volt erdélyi vajdának nevezni. Kellemesi Melczer István: *Okmányok a Kellemesi Melczer család levéltárából. XIII., XIV., XV. század*. Budapest, 1890. 103. Valószínűleg az 1467-es erdélyi lázadás leverése idején lehetett vajda.

⁴ Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. V. k. Budapest, 1913. 467–468., 582. A források bizonytalanok Jusztina apjával kapcsolatban. Említik Osvát mellett testvérét, (az ifjabb) Lászlót, sőt Osvát fiát, Ferencet is. A legvalószínűbb Osvát.

⁵ Antonius de Bonfinis: *Rerum Hungaricarum decades*. Edd. I. Fögel et B. Iványi et L. Juhász. Tom. III. Lipsiae, 1936. 243.; Sz. Farkas Jenő: *Drakula vajda históriája*. Budapest, 1989. 46–51., 80.

⁶ Df. 260135.

⁷ E. Kovács: *A Hunyadi-család*, 45.

ágon Mátyástól vezeti le származását. Anyja kétség kívül a király elsőfokú unokatestvére volt.⁸ A ma is élő gróf Csáky család Miklós püspök testvérétől ered.

A következő két rokonságra csak bizonytalan feltevéseket hozhatunk fel. Az biztosnak látszik, hogy a Mátyás uralkodása idején jelentős szerepet játszó Szapolyai család a király közeli rokona volt, ezt azonban sem a Hunyadi, sem a Szilágyi, sem a Szapolyai család genealógiája nem igazolja. Engel Pállal közösen ezért azt feltételeztük, hogy Szapolyai Imre (de testvérei nem) netán Hunyadi János törvénytelen fia, így Mátyás féltestvére lett volna. Ez azonban csak hipotézis.⁹ A másik rokoni kapcsolat hihetetlen, viszont a hír Mátyástól ered. 1488-ban maga mondta a pápai követnek, hogy Dzsem herceg, II. Bajezid szultán testvére vérrokona, mert a király nagyanyja nővérétől származik, aki török fogságba esve a szultán felesége lett. Ez csak I. Mehmed lehetett, így II. Mehmed Mátyás második unokatestvére lett volna. Úgy tűnik, hogy a király valóban hitt ebben a rokonságban, mert 1480 táján II. Mehmednek írt levelében utalt arra, hogy nem idegen vérből származnak.¹⁰

Mint az ország egyik leghatalmasabb emberének fia, Mátyás az akkor szokásosnál sokkal jobb nevelésben részesült. A nemesi ifjak számára szinte kötelező katonai tudást nyilván apjától sajátította el, emellett megtanult latinul és németül, valamint egy szláv nyelvet. Feltehetően tudott románul is. Az elképzelhető, hogy német és szláv nyelvtudását 1457-es bécsi és prágai fogsága idején sajátította el. Minden jel szerint már fiatalon megismerkedett a modern humanista ismeretekkel is. Apja 1456. augusztus 11-én meghalt, így a Hunyadi család feje Mátyás bátyja, László lett, aki 1456. november 9-én meggyilkoltatta a király rokonát, Cillei Ulrik főkapitányt, és a kezébe került fiatal V. Lászlótól magát nevezte ki országos főkapitánynak. A király 1457. március 14-én Budán letartóztatta a két Hunyadi testvért és főbb híveiket, az idősebb testvért pedig két nap múlva kivégeztette.¹¹ V. László ezután Mátyást fogolyként magával hurcolva először Bécsbe, majd Prágába utazott. Az eddig a legjobb körülmények közt felnőtt tizennégy éves gyermeknek tíz hónapon át fogolyként abban a félelemben kellett élnie, hogy bármikor bátyja sorsára juthat. Ez a rabság és az, hogy sok emberben csalódnia kellett, bizonyára egész életére kiható élményt hozott. Bizonyos mértékben szerencséje volt, mert a király túsznak tekintette. V. László a Hunyadi-párt vezetőinek nagy részét ugyan márciusban „kikapcsolta a forgalomból”, de az ország legnagyobb birtokosának uradalmi és főként harcedzett serege épen maradt. Ez most Hunyadi János özvegyének testvére, Szilágyi Mihály nándorfehérvári kapitány és macsói bán irányítása alá került, aki nem sokat törődött a király őrizetében levő unokaöccse biztonságával, hanem kítűzte a lázadás zászlóját. Kelet-Magyarország és Erdély nagy része a kezére került. A király még Budáról április 3-án kétszáz páncélos lovassal magához rendelte Ulrich passauai püspököt, azaz felkészült a harcra.¹² Bár közben az uralkodó kiegyezett Szilágyi Erzsébettel azzal, hogy Mátyás tús marad¹³, testvére folytatta a harcot, és Brassóba üzte a ki-

⁸ Engel Pál: *Magyar Középkori Adattár. Középkori magyar genealógia*. CD-ROM. Bástély nem. 4. tábla.; Veress Endre: *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864*. (Olaszországi Magyar Emlékek III.) Budapest, 1941. 446–447.

⁹ E. Kovács: *A Hunyadi-család*, 46–47.; Kubinyi: *Mátyás király*, 17–18.; Engel Pál: *Szent István birodalma*. Budapest, 2001. 259.

¹⁰ Fraknói Vilmos: *Pecchinoli Angelo pápai legátus Mátyás udvaránál. (1488–1490)* Budapest, 1898. 25.; Thallóczy Lajos–Horváth Sándor: *Jajca (bánság, vár és város) története 1450–1527*. (Monumenta Hungariae Historica I/40. k.) Budapest, 1915. 58–61.

¹¹ A közismert adatokat lásd az 1. és 2. jegyzetekben idézett művekben.

¹² Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon*. Pest, 1853. X. k. 554.

¹³ Teleki: *Hunyadiak kora*. II. k. Pest, 1852. 535–537.

rálypárti Rozgonyi Osvát székelyispánt. Szövetségre lépett Vlad Țepeș havasalföldi vajdával is, november vége felé azonban fegyverszünetre lépett a szászokkal. A székelyispán azonban még december 9-én is azt jelentette, hogy Brassó hűséges a királyhoz „felséged híveinek pusztítója és kirablója”, Szilágyi Mihállyal szemben.¹⁴

A király ekkor már nem élt: 1457. november 23-án hirtelen meghalt Prágában. Az uralkodó törvényes örököséként nővérei, azaz Albert király leányai, Zsigmond unokái kerülhettek szóba. Anna, III. Vilmos szász herceg neje gyakorlatilag kiesett: Szászország messze volt. Erzsébet azonban a szomszédos Lengyelország királyához, IV. Kázmérhoz ment hozzá, de a lengyeleket épp a német lovagrenddel folytatott háború kötötte le. Szóba kerülhetett V. László távoli rokona, III. Frigyes német császár is, mivel Albert király özvegye neki zálogosította el a Szent Koronát, valamint nyugat-magyarországi várakat és városokat. Habsburgként amúgyis ő tartott igényt az elhunyt király kezén levő Alsó- Ausztriára. A jövőendő magyar királynak először azonban rendet kellett teremteni az országban. Le kellett számolnia Szilágyi Mihály lázadásával, amit V. László nem tudott elérni. A Felvidéken Giskra János vezetésével cseh zsoldos csapatok szinte önálló államot hoztak létre,¹⁵ itt is rendezni kellett a viszonyokat, végül meg kellett védeni az országot a várható török támadástól.

A magyar urak – Szécsi Dénes bíboros prímás és Garai László nádor vezetésével – már december 1-jén ki is tűzték a királyválasztó országgyűlést január 1-jére.¹⁶ A nádor világosan látta, hogy egyetlen külföldi jelölt sem tudja Szilágyiék segítsége nélkül biztosítani hatalmát, a megoldás tehát csak a két Szilágyi testvérrel való kiegyezés volt. Garai felkereste őket Szegeden, és 1458. január 12-én megállapodott velük. Annak fejében, hogy a nádor támogatja Mátyás királlyá választását, a Szilágyiak a jövőendő uralkodó nevében bocsánatot ígértek Hunyadi László kivégzéséért Garainak és híveinek, biztosították, hogy megmarad nádornak, leánya pedig férjhez megy Mátyáshoz. Erre meg is esküdtek, igaz, azzal, hogy az eskü megisméltendő a két bíboros, tehát az országban tartózkodó Carvajal pápai legátus és Szécsi Dénes prímás előtt. Erre azonban nem került sor, bizonyára Carvajal nem akarta megkötni Mátyás kezét, így végül az eskü nem kötelezte a Szilágyiakat semmire.¹⁷

Mátyás királlyá választása közismert. 1458. január 24-én az országgyűlésre összegyűlt nemesség – Szilágyi Mihály hadserege jelenlétében – királlyá választotta a még mindig Prágában fogva tartott Hunyadi Mátyást, és mivel az új uralkodó kiskorú volt, Szilágyi Mihályt tették mellé kormányzónak, aki e minőségében szentesítette is a diétán meghozott törvényeket.¹⁸ V. László azonban cseh király volt, így ott is dönteni kellett utódlásáról. Itt a hatalmat Poděbrad György kormányzó gyakorolta, aki maga szerette volna megszerezni a cseh koronát. Örökösödési joggal ő sem rendelkezett, így Mátyás megválasztása precedenst teremthetett. Emellett üzletet is látott Mátyás szabadon bocsátásában, ezért anyagi ellenszolgáltatás, valamint annak ígérete fejében, hogy Mátyás feleségül veszi a csak 1449-ben született Kunigunda nevű leányát, 1458. február 9-én a cseh–magyar határ közelében fekvő

¹⁴ *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. (a továbbiakban: UB Sieb.) V. Bd. Bearb. von Gustav Gündisch. Bukarest, 1975. 579–583.

¹⁵ Giskra „tartományára”: Mályusz Elemér: *A magyar társadalom a Hunyadiak korában. A hűbéri-ség és rendiség problémája*. In: Mátyás király. Emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára. Szerk. Lukinich Imre. I. k. Budapest, é. n. 349.

¹⁶ Kovachich, Martinus Georgius: *Vestigia comitiorum apud Hungaros*. Buda, 1790. 290–291.

¹⁷ Teleki: *Hunyadiak kora*, X. k. 565–569.

¹⁸ *Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1458–1490*. Francisci Döry collectionem manuscriptam additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Geisa Érszegi, Susanna Teke. Budapest, 1989. 81–87.

Stražnicén átadta a magyar uraknak új királyukat. Ezek – köztük a Szilágyi testvérek – megesküdtek arra, hogy Mátyás feleségül fogja venni majd a gyermek, Magyarországon Katalinnak nevezett Kunigundát. Ezzel végleg felrúgták a Garaival kötött egyezséget.¹⁹

Mivel a Szent Korona III. Frigyes császárnál volt, Mátyást legfeljebb – akár I. Ulászlót – csak a Szent István fejerekléről levett koronával lehetett volna megkoronázni. Mátyás ettől eltekintett, és Budára érkezve letette az esküt az ország szabadságjogai megtartására, majd a királyi palotában trónra ülve megkezdte az uralkodást.²⁰ Mátyás szerencséjére néhány hét múlva nagybátyja Erdélybe ment, hogy Gyulafehérvárott eltemesse Hunyadi Lászlót, utána pedig török támadás híre miatt a határon akadt dolga.²¹ Addig Mátyás és a kormányzó párhuzamosan intézkedtek.²² A kormányzó távollétében az uralkodó egyedül uralkodott, sőt országgyűlést is hívott össze, amelynek törvényeit június 8-án már ő szentesítette.²³ A kormányzó későn vette észre, hogy kiszorították a hatalomból. A sértődött Szilágyi Mátyás elleni szövetekezései, lemondatása, majd lecsukatása, utána a királlyal történt újabb kibékülés után 1460-ban erdélyi kormányzóvá történő kinevezése, végül 1460–1461 fordulóján török fogságba kerülése és ottani kivégzése csak annyiban fontosak, hogy 1460-ban Erdélyben a kormányzó és a királyi vajdák párhuzamosan kormányoztak.²⁴

Mátyás uralkodását három szakaszra oszthatjuk. Az 1464-es koronázásig szilárdította meg a hatalmát. 1464 és 1471 között a reformok, a király elleni lázadások, valamint a cseh háború kezdete a jellemzők. 1471-től 1490-es haláláig itthon látszólagos teljhatalommal kormányzott, Európában regionális nagyhatalomként lépett fel. A korszak végén elsősorban fia trónöröklésének biztosítása kötötte le erejét. A három korszak elválik egymástól a királynak az országos méltóságok kinevezésénél és a királyi tanács összeállításánál alkalmazott politikájában is.²⁵

Az első korszakban helyre kellett állítania a rendet. Nehéz feladat volt a Felvidék megtisztítása a cseh csapatoktól. Ebben számíthatott az ottani főurak és nemesek aktív támogatására is, így is változó sikerű harcok után lényegében csak úgy tudta lezárni az ügyet, hogy Giskrának Maros menti birtokokat adott. Egyes cseh csapatok ellen még 1466-ig is harcolni kellett.²⁶ A III. Frigyes kezén levő Szent Korona és a nyugat-magyarországi területek visszaszerzését nehezítette, hogy a nádorságról leváltott Garai László, Újlaki Miklós és más urak 1459. február 17-én Újlaki németújvári várban királlyá választották a császárt, aki ettől kezdve viselte a magyar királyi címet. A püspöki kar, valamint az urak többsége

¹⁹ Poděbradra: Josef Macek: *Corvin Mátyás és Poděbrad György*. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv, 202–218.; A stražnicéi egyezmény: Teleki: *A Hunyadiak-kora*, X. k. 573–577.

²⁰ Kubinyi András: *A királyi trón a középkori Magyarországon*. In: Koronák, koronázási jelvények. Szerk. Bende Livia – Lőrinczy Gábor. Ópusztaszer, 2001. 85–86.

²¹ A kormányzó március 9-én még Varasd megyei adománylevelet bocsát ki (DL. 44158.), 20-án már Lippáról intézkedik Hunyadi László temetési előkészületeiről. UB Sieb. VI. Bd. Hsgg. V. Gustav Gündisch unter Mitarbeit von Herta Gündisch, Gernot Nussbächer und Konrad G. Gündisch. Bukarest, 1981. 10.

²² Vö. UB Sieb. Bd. VI. 7–8.

²³ *Decreta*, 88–106.

²⁴ Vö. Kubinyi András: *Erdély a Mohács előtti évtizedekben*. In: Tanulmányok Erdély történetéről. Szerk. Rác István. Debrecen, 1988. 71–72.; uő.: *Vitéz János: a jó humanista és rossz politikus*. In: A magyar történelem vitatott személyiségei. 2. Budapest, 2003. 22–23.

²⁵ Kubinyi András: *A Mátyás-kori államszervezet*. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv, 72–73.

²⁶ Tóth-Szabó Pál: *A cseh – huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon*. Budapest, 1917. 303–331.

azonban hű maradt a királyhoz.²⁷ Garai rövidesen meghalt, és bár az április 7-i körmendi csatában a betört osztrákok és a lázadók győztek, utána mégis visszavonultak. A királyi propaganda így megpróbálhatta a vereséget győzelemként eladni. Újlaki július 1-jén Szécsi prímás, Ország Mihály nádor, Rozgonyi János, Csáki Ferenc és Buzlai László közvetítésére neki megfelelő engedmények árán meghódolt.²⁸ A lázadás azonban lekötötte a királyt, aki így nem akadályozhatta meg, hogy június 29-én a török elfoglalja Szendrő várát, amivel az ország és az oszmán birodalom közti ütközőállam, Szerbia török kézre került.²⁹

A királynak végül sikerült rendet teremteni az országban, az 1463. július 19-i bécs-újhegyi békében pedig megállapodott a császárral, aki visszaadta a Szent Koronát és Sopron városát, néhány város és vár azonban a kezén maradt. III. Frigyes viselhetette tovább a magyar királyi címet, és elérte annak írásba foglalását, hogy a különben fiává fogadott Mátyás törvényes örökös nélküli halála esetén ő vagy leszármazottai öröklik a magyar trónt. A király ebbe nyugodtan beleegyezhetett, mert 1461-ben feleségül vette az időközben cseh királynévá választott Poděbrad leányát, azt azonban nem tudhatta, hogy neje 1464. február 23-án tizenötödik életévében gyermekszülésben meg fog halni.³⁰

A korona megszerzése lehetővé tette Mátyás megkoronázását és ezzel uralma legitimitációját, egyelőre azonban beleszólt a török. Mátyás nem tudta megakadályozni, hogy II. Mehmed 1463 nyarán lerohanja az oszmán birodalom és Magyarország közt fekvő utolsó független államot, Boszniát, sőt elfogja és kivégeztesse annak királyát is. Mátyás későn mozgósított, és a szultáni sereg távozása után, 1463–1464 telén kísérelte csak meg Bosznia visszafoglalását, azonban csupán az ország északi csücskét, a fővárossal, Jajccával együtt sikerült elhódítani a töröktől.³¹

Uralkodása első szakaszában nem csupán a cseh, az osztrák és a török probléma okozott nehézséget az új uralkodónak, hanem a század közepi *interregnum* alatt a mélypontra süllyedt királyi hatalom visszaállítása is. Mátyás 1458-ban az ország várainak és uradalmainak – beleértve mind a királyiakat, mind a Hunyadi családi vagyont is – csupán egy tizede felett gyakorolt földesúri hatalmat. Az uralkodótól a főkegyúri jog alapján függő egyház kezén a várak 10,3%-a, a világi nagybirtokosok hatalmában 44,7%-a volt. A többi tekintélyes nemesek vagy külföldiek közt oszlott meg. Mivel a nagybirtokosok a nemesség egy részét familiárisként kötötték magukhoz, a világi nagybirtokosok, a körülbelül negyven családból álló mágnások ellenállása esetén a király nehezen érvényesíthette akaratát.³²

Mátyás uralkodói nagyságát mutatja, hogy alapjában gyenge hatalmi helyzete ellenére keresztül tudta vinni elképzeléseit. Élni tudott a királyt megillető összes jogokkal, maga mellé állította az urak egy részét, főként azokat, akiknek hatalmát a felvidéki cseh zsoldos csapatok háttérbe szorították, illetve a török által fenyegetetteket. A kormányzásba udvari méltóságokra történő kinevezésekkel nagyszámú bárót vont be. Az első időben nem egy

²⁷ A németújvári választás: Kovachich: *Vestigia comitorum*, 348–352.; az urak hűségnyilatkozata Mátyás mellett: uo. 352–355.

²⁸ A körmendi csatára: Veszprémy László: „*Reddidit amissum fugiens germanus honorem.*” *Az 1459-es körmendi ütközetek historiográfiájához.* In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére.* Szerk. Csukovits Enikő. Budapest, 1998. 319–325.; 1459. július 1.: Dl. 88341. Mátyás július 25-én hagyta jóvá az újlaki egyezményt. Dl. 88342.

²⁹ Szakály Ferenc: *A török–magyar küzdelem szakaszai a mohácsi csata előtt. (1365–1526.)* In: *Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából.* Szerk. Ruzsás Lajos és Szakály Ferenc. Budapest, 1986. 39.

³⁰ Hoensch: *Mathias Corvinus*, 81.

³¹ Szakály: *A török–magyar küzdelem korszakai*, 40–43.

³² Kubinyi: *A Mátyás-kori*, 60–61.

méltóságra több személyt nevezett ki, és gyakran cserélte őket. Azt állíthatjuk, hogy változó nagyúri koalíciókkal együttműködve kormányzott. Ez különben haláláig így maradt, bár később kevesebb bárót vont be a kormányzásba. Elődeihez hasonlóan a kihalt családok birtokaiból jutalmazta köznemesi híveit, akiket azután be is juttatott az arisztokráciába. Így emelkedtek a király rokonságából a tehetségesebbek: a Szapolyaiak, Dengelegi Pongrácok, Vingárt Gerébek és amennyiben atyafiai voltak, a Nádasdi Ongorok. Apja familiárisaiból vagy a Mátyás által felfedezettekből ide számíthatjuk a Laki Tuzokat, Ernuszt Jánost és másokat. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a kormányban ennek ellenére mindig a régi mágnásréteg volt többségben, akikkel igyekezett kesztyűs kézzel bánni.³³ A nagyurak és a püspöki kar támogatása tette lehetővé, hogy uralkodása kezdetétől évről-évre – olykor évente többször is – eleinte a felvidéki csehek, illetve a török elleni harc címén rendszeresen rendkívüli adót – jobbágykapunként általában egy forintot – szavattasson meg, ami ötszöröse volt a kamara hasznának, az uralkodónak felségjogon járó adónak. Ez lehetőséget nyújtott zsoldosok felfogadására (egy könnyű lovas havi zsoldja átlag 3, a gyalogosoké 2 forint volt). A zsoldosok léte önmagában is hozzájárult a király hatalma növeléséhez, hiszen belső elégedetlenség esetén is felhasználhatók voltak.³⁴

1464. március 29-én Szécsi bíboros prímás végre megkoronázhatta Mátyást a Szent Koronával Székesfehérvárott. A parvenü, alacsony származású Hunyadi Szent István törvényes utóda lett. Eddig nem vésethetett aranybullát és nagypecsétet, korábbi adományai csak ideiglenes jellegűnek számítottak, ezeket most az új nagypecséttel megújították.³⁵ A koronázással lehetővé vált reformok bevezetése is. Mátyás előtt két kancellária működött, a nagy, amelyre a királyi tanács gyakorolt befolyást, és az uralkodótól függő titkos. Az új egységes kancellária élére két fő- és titkos kancellár került: Várdai István kalocsai érsek és Vitéz János váradi püspök, 1465-től esztergomi érsek. 1468-ig mellettük – titkos kancellári címmel – részt vett a vezetésben Vitéz unokaöccse, Csezmicsei János pécsi püspök, a Janus Pannonius néven ismert költő. Őt Matucsinai Gábor váltotta fel, aki 1471-ben Várdai halála után kalocsai érsek, valamint fő- és titkos kancellár is lett. A kancelláriák egyesítésének gesztusjellege is volt a királyi tanácsban ülő főpapok és főurak felé, akik így az egységes kancelláriát is befolyásolhatták, amelynek vezetői az ország legtekintélyesebb főpapjai közül kerültek ki. Nem véletlen, hogy Mátyás legtöbb kancellárjával összekülönbözött. Egyesítette a különös és a személyes jelenlét bíróságait az utóbbi neve alatt, ennek főnöke, a személynök őrizte a király bírói pecsétjét. Ez az ítélkezés egyszerűsítéséhez járult hozzá.³⁶

A kancelláriai reform az urak felé tett gesztus volt, ezzel szemben a király szabad kezet kapott a fontosabb kincstári ügyekben. Korábban is létezett egy bárói rangú főkincstartó, az egyes jövedelmeket azonban egymástól független hivatalok kezelték. Mátyás trónra lépése idején már létrehozta a királyi uradalmak közös jószágigazgatóságát, a budavári ud-

³³ Kubinyi: *A Mátyás-kori*, 54–61., 69–79.

³⁴ A nemesség ellenállása miatt már 1462. május 29-én 9 főpap és 19 báró kezességet vállalt a királyért, hogy nem vet ki új egy forintos adót. *Decreta*, 128–129. Ezt természetesen nem tartotta meg.

³⁵ Vö. a koronázás alatti országgyűlés 1464 : 32. t.c.-ét. *Decreta*, 147–148.

³⁶ Szilágyi Loránd: *A magyar királyi kancellária szerepe az államkormányzatban 1458–1526*. Budapest, 1930. passim. Bónis György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Budapest, 1971. 219–308.; Kubinyi: *A Mátyás-kori*, 81–97.; uő.: *Vitéz János és Janus Pannonius politikája Mátyás uralkodása idején*. In: *Humanista műveltség Pannoniában*. Szerk. Bartók István – Jankovits László – Kecskeméti Gábor. Pécs, 2000. 7–26.; uő.: *Vitéz János: a jó humanista*, 7–30.; uő.: *Adatok a Mátyás-kori királyi kancellária és az 1464. évi kancelláriai reform történetéhez*. Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica Tom. IX. – Fasc. I. Miskolc, 2004. 25–58.

varbírószágot. 1464-től a kincstartó – nem országos méltóságként, hanem hivatalnokként – irányította a pénzügyeket, kezelte az udvarbírószágot alá tartozók kivételével a királyi bevételi forrásokat, ami megakadályozta, hogy ezek bevétele több hivatal között eltűnjön, valamint lehetőséget nyújtott a várható bevételek és kiadások felmérésére is. Az 1460-as évek második felében szakított a gyakori pénzrontás eszközével, új, értékálló ezüstpénzt veretett, amelyből száz ezüstdénár volt egyenértékű egy aranyforinttal. A kincstári reformok a zsidó eredetű Ernuszt János budai polgár nevéhez fűződnek, aki 1467-től haláláig, 1476-ig volt kincstartó, élete végén azonban emellett szlavón bán és nagybirtokos is lett.³⁷

A hadsereg fenntartása azonban sok pénzt igényelt. Mátyás változatlanul szedte ugyan az egy forintoz rendkívüli adót, de növelni akarta a rendes jövedelmeket is. 1467-ben ezért törvényt hozott, amelyben megszüntette a felségjogon szedett kamara haszna adót, valamint a harmincadnak nevezett határvámot, de mindkettőt új névvel (királyi kincstár adója, koronavám) visszaállította. Ezzel az alóluk korábban adott mentességek megszűntek. Ez országos felháborodáshoz vezetett, különösen Erdélyben, ahol az állandó katonai készültség miatt a kamara hasznát eddig nem szedték.³⁸ Országos lázadás tört ki. Erdélyben is, a három nemzet vezetőinek választotta Szentgyörgyi és Bazíni János gróf vajdát két vajdatársával, valamint a király kegyenceit, a Szapolyai testvéreket.³⁹ Mátyás felmérve a helyzetet látta, hogy Erdély jelenti a komolyabb veszélyt, és sereggel vonult oda. A felkelés összeomlott. A déli és északkeleti kisebb lázadó góccokat hamar felszámolták.⁴⁰ A királyi propaganda azonban a lázadást csak Erdélyre szűkítette le.⁴¹

Mátyás a résztvevő nagyurakat nem büntette meg, csak a vajdákat váltotta le, tartott a mágnások szolidaritásától. Erdélyi nemeseket, székely és szász előkelőket viszont bestiális kegyetlenséggel végeztetett ki, sok birtokot elkobzott és elosztott hívei között.⁴² Az erdélyi nemesek vérdíját pedig büntetésből 66 forintra szállította le. A magyarországiaké 200 forint volt.⁴³ A királyi kincstár adóját ezentúl betudta az állandóvá váló rendkívüli adóba.⁴⁴ A lázadás okozta presztizsvesztésüket külső győzelemmel akarta semlegesíteni. Hadat vezetett Nagy István moldvai vajda ellen, de 1467. december 15-én vereséget szenvedett, amit azonban a királyi propaganda győzelemként akart a közvéleménynek eladni – nem sok sikerrel.⁴⁵

Mivel a török fronton nyugalom volt, az országban is helyreállt a rend, nehéz lett volna megindokolni az egyforintos adó további szedését, ezért az uralkodó a csehek ellen fordult. Mátyás és apósa közt a viszony soha nem volt felhőtlen. György király időnként a császárral fogott össze, aki hűbéruraként el is ismerte Csehország királyának.⁴⁶ A huszita király ha-

³⁷ Kubinyi: *A Mátyás-kori*, 97–104.; Gyöngyössi Márton: *Pénzgazdálkodás és monetáris politika a késő középkori Magyarországon*. (Doktori mestermunkák.) Budapest, 2003. 46–60.

³⁸ Mályusz Elemér: *Az erdélyi magyar társadalom a középkorban*. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 2.) Budapest, 1988. 23–24.

³⁹ Mályusz: *Az erdélyi magyar társadalom*, 43–44.

⁴⁰ Kubinyi: *Vitéz János és Janus Pannonius*, 17–18.

⁴¹ Ez látszik Janus Pannonius verseiből. Janus Pannonius összes munkái. Közrebocsátja V. Kovács Sándor, Budapest, 1987. 230.

⁴² Bonfinis: *Rerum Hungaricarum decades*, Tom. IV/1. Budapest, 1941. 13., 17–18.; a megtorlásokra és elkobzásokra: Nógrády Árpád: *A lázadás ára*. In: Erdélyi Múzeum, 2005. 131–137.

⁴³ Mályusz: *Az erdélyi magyar társadalom*, 29.

⁴⁴ *Decreta*, 185. (1470-es adószedési utasítás.)

⁴⁵ Hoensch: *Mathias Corvinus*, 92–93. Megint Janus Pannonius terjesztette verseiben a győzelem hírért. *Janus Pannonius összes munkái*, 230–232.

⁴⁶ Macek: *Corvin Mátyás*, 201–223.

talma azonban szálka volt a pápa és a cseh katolikusok szemében, ezért megpróbálták IV. Kázmér lengyel királyt, akinek neje V. László testvére volt, rávenni, hogy lépjen fel trónkövetelőként, aki azonban erre nem volt hajlandó.⁴⁷ Mátyás már 1465. október 2-én felajánlkozott II. Pál pápának: „ha akár a csehek, akár a törökök ellen szükséges, íme, Mátyás Magyarországgal együtt” hajlandó támogatni a pápát.⁴⁸ Ekkor még nem vették igénybe ajánlatát.

1468-ban azonban a pápa és a cseh katolikusok szövetsége már Mátyáshoz fordult. A király beleegyezését megkönnyítette, hogy György király fia betört Ausztriába, III. Frigyes pedig pénzt is ígérve hozzá fordult segítségért. A pénzt azonban nem adta meg. A cseh háború egyik szószólója Vitéz primás főkancellár volt, amiről persze később megfejtkezett.⁴⁹ Ezzel megindult a Magyarországot egy évtizedig lekötő cseh hadjárat, ami azonban indokolta az egyforintos adó további kivetését és a királyi hadsereg növelését. A csehek ekkor Európa legjobb katonáinak számítottak, Mátyás zsoldosainak jó része is közülük került ki. Így a háború – kezdeti sikerek ellenére – váltakozó sikerrel folytatódott. Mátyás elfoglalta Morvaországot, Sziléziát és Lausitzot, a tulajdonképpeni Csehországot azonban nem. 1469. május 3-án a katolikus cseh rendek ugyan megválasztották a magyar uralkodót királyukká, ez azonban csak a békekötést nehezítette meg.⁵⁰

Mátyás 1464 óta özvegy volt, szeretett volna újra megnősülni, amihez uralkodóházból származó feleségre lett volna, szüksége, de az alacsony származású királyt mindenütt kikosarazták, a legdurvábban a lengyel királyi ház részéről, noha egy ilyen frigy összekötötte volna egyrészt Zsigmond és Albert, másrészt I. Ulászló családjával. Utána a csak 1465-ben született Kunigundát, III. Frigyes leányát akarta volna elvenni. Bár 1463 után jó viszony alakult ki a császár és a magyar király közt, Frigyes félt Mátyás megerősödésétől, nem ismerte el cseh királynak és választófejedelemnek, a csehek elleni segítségért ígért pénzt pedig nem adta meg. Vitéz János csúcstalálkozó segítségével akarta a magyar kívánságokat elérni, ezt meg is tartották fényes ünnepekkel 1470. február 11. és március 11. közt Bécsben. Egyetlen magyar kívánságot sem fogadott el azonban a császár, aki mintegy tudatosan provokálta ki a szakítást. Végül a dühbe gurult Mátyás búcsú nélkül hagyta ott vendéglátóját, aki természetesen sohasem bocsátotta meg ezt a sértést.⁵¹

A sikertelen csúcstalálkozó ártott Vitéznek, akit más sérelmek is értek, ezért összeesküvést kezdeményezett. A cseh háború és a nagy adóteher miatt nőtt az országban az elégedetlenség. A zsoldosok pénzüket külföldön költötték el, így rendszeresen nagy pénzek áramlottak ki ellentételek nélkül az országból. Az elégedetlenek élére Vitéz és unokaöccse, Janus Pannonius állt. Az urak nagy része, köztük a Szapolyai testvérek, valamint a megyei nemesség többsége rokonszenvezett az összeesküvéssel. Közben meghalt Poděbrad cseh király, azonban a cseh rendek nem Mátyást, hanem a törvényes örökösét, IV. Kázmér lengyel király és felesége, Habsburg Erzsébet legidősebb fiát, Ulászlót választották meg 1471. május 27-én új királynak. Ez elvette Mátyás cseh háborújának legfontosabb jogcímét, mert Ulászló hitű katolikus, nem pedig huszita eretnek volt. Ezen kívül Albert király unokájá-

⁴⁷ Macek: *Corvin Mátyás*, 223–224. 1468 elején még Frigyes brandenburgi örgróf is szóba került trónjelöltként.

⁴⁸ *Mátyás király levelezése a római pápákkal 1458–1490.* (Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae Illustrantia.) I/6. k. Budapest, 2000. 62.

⁴⁹ Kubinyi: *Vitéz János: a jó humanista*, 24.

⁵⁰ Tóth Zoltán: *Mátyás király idegen zsoldoserege (a Fekete Sereg)* Budapest, 1925. 116–143.; Macek: *Corvin Mátyás*, 224–235.; Hoensch: *Mathias Corvinus*, 97–117.

⁵¹ Hoensch: *Mathias Corvinus*, 102., 112–114.

nak cseh királysága precedens lehetett Magyarországon is. Vitézt talán ez is az összeesküvés útjára vezette, azonban megfeledkezvén az annak megindításában játszott saját szerepéről, főként a cseh háborút vetette a király szemére. A magyar trónt pedig IV. Kázmér másodszületett fiának, a csak 1458-ban született Kázmérnak ajánlották fel.

Vitéz kitűnő diplomata, de csapnivaló összeesküvő volt. Vállalkozását hihetetlenül ügyetlenül szervezte meg, és noha a legtöbb adu az ő kezében volt, elbukott. Mellette álltak az urak és a nemesség, a király pedig távol volt seregével Csehországban. Mátyás az összeesküvésről kapott kósza hírekre hazatért, de az addig háttérbe szorított nagyr, Újlaki Miklós javaslatára, aki szembenállt Vitézzel és pártjával, úgy tett, mintha nem tudna semmiről. A seregével itthon tartózkodó uralkodó kivárási taktikája meghozta gyümölcsét. Az összeesküvéssel szimpatizálók túlnyomó többsége átállt az uralkodóhoz. 1471. szeptemberi 21-én az országgyűlésen tíz főpap és harminchat főúr tett neki hűségnyilatkozatot, köztük a Szapolyai testvérek is.⁵² Soha ennyi mágnás nem gyűlt egyszerre össze. Vitézen, Janus Pannoniuson, Tuz János volt bánon, Osvát zágrábi püspökön, Rozgonyi Réold tárnokmesteren és Perényi Miklóson kívül valamennyi püspök és főúr a király mellé állt. Rozgonyi bátyja, János országbíró királyi követként augusztusban meghalt a regensburgi birodalmi gyűlésen,⁵³ Perényi bátyja, István Mátyás pártján maradt. Kázmér herceg ugyan betört az országba, de az év végén kénytelen volt kitakarodni. Az összeesküvők – Janus Pannonius kivételével – megadták magukat. Janus azonban 1472. március 27-én a Tuz család birtokában levő Medvevárban elhunyt. Vitézt Mátyás elfogatta, majd házi őrizetbe helyezte, ahol 1472. augusztus 8-án meghalt. A király óvatos volt, megkegyelmezett a megtért lázadóknak, de nem felejtett. Tuz János újra országos méltóságokat kapott, és csak 1481-ben száműzte.⁵⁴ Újlaki viszont hűségéért jutalmat kapott: 1471 novemberében Mátyás neki adta királyi címmel az 1463-ban elfoglalt boszniai területet Jajca székhellyel.⁵⁵ Az uralkodó az ellene emelt panaszok egy részét a már említett 1471. szeptemberi országgyűlés törvényeivel igyekezett orvosolni.⁵⁶

A Vitéz-összeesküvés felszámolása után új korszak következett be Mátyás kormányzatában. Két lázadás leverése után hatalmas megingathatlannak tűnt az országban. Veszélyt csak a külpolitikai helyzet okozhatott. A csúcstalálkozó kudarca után Mátyás osztrák lázadó főurak támogatásával akart nyomást gyakorolni a császárra. Vezetőjüket, Andreas Baumkirchert, különben Szalónak várának urát és pozsonyi ispánként magyar bárót ugyan a csá-

⁵² MTA Kézirattár. MS 4945. 8. pallium.

⁵³ János (procer et generosus et magnus dominus Iohannes de Ruscon de Ungaria) regensburgi halálára: *Necrologia Germaniae*. Tom. III. Dioecesis Brixinensis Frisingensis Ratisbonensis. Ed. Franciscvs Lvdovicvs Bavmann. Berolini, 1905. 256. A forrás ugyan 1472-re teszi a birodalmi gyűlés alkalmából bekövetkezett halálát, de Rozgonyi, és Vetési Albert veszprémi püspök 1471 augusztusában vett rajta részt. Karl Nehring: *Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III. und das Reich. Zum hunyadisch – habsburgischen Gehensatz im Donaauraum*. (Südosteuropäischen Arbeiten 72.) München, 1975. 53.

⁵⁴ Az összeesküvésre és leverésére: Bonfinis: *Rerum Hungaricanum decades*, IV/1. k. 40–48.; Hoensch: *Mathias Corvinus*, 122–129.; Kubinyi: *Vitéz János és Janus Pannonius*, 23–26.; Kubinyi: *Vitéz János: a jó humanista*, 25–26.

⁵⁵ Kubinyi, András: *Die Frage des bosnischen Königtums von Nikolaus Újlaky*. In: *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 4. (1958) 373–384.; Gyöngyössi, Márton: *Die Münzprägung des Nikolaus Újlaki, König von Bosnien*. In: „Quasi liber et pictura.” *Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára*. Szerk. Kovács Gyöngyi. Budapest, 2004. 195–205. Itt jegyzem meg, hogy a 70. születésnapomra készült emlékkönyv pontosan a hetvenötödiken jelent meg.

⁵⁶ *Decreta*, 190–202.

szár 1471-ben kivégeztette, az urak ellenállása azonban tovább tartott. Mátyás „közvetítőként” is próbált fellépni, és a császárra hivatkozva 1472. december 4-én levélben biztosította az ország szabadságáért felkelt tizenkilenc osztrák urat, hogy nem lesz bántódásuk. Az osztrák arisztokrácia krémje, a Liechtenstein, Graveneck, Puchheim, Eizinger és más családok tagjai tartoztak ide.⁵⁷ III. Frigyes ezzel és azzal a ténnyel, miszerint a magyar király megállapodott a törökökkel, hogy annak csapatai háborítatlanul haladhatnak át az országon a déli osztrák örökös tartományok megtámadására, indokolta az 1474. március 12-én a lengyel királlyal Mátyás ellen kötött katonai szövetségét.⁵⁸ A császár, a lengyel király és fia, Ulászló cseh király 1474 őszén akartak leszámolni az akkor Sziléziában tartózkodó magyar uralkodóval. A császárt azonban lefoglalta Burgundia ellen viselt háborúja, amelyben különben győzött, Mátyás viszont Boroszlónál visszavonulásra kényszerítette a lengyel–cseh csapatokat.⁵⁹

Ez alatt Magyarország kormányzatát a király Szapolyai Imrére bízta, aki 1474 őszén a király távollétében tartott országgyűlésen ugyan megszavaztatta az adót, de olyan törvényt fogadtatott el, amely a rendek javára korlátozta a király pénzügyi felségjogait, elsősorban a sómonopóliumot.⁶⁰ Az országban nagy volt az elkeseredés, mert tavasszal egy török csapat akadálytalanul kifoszthatta Nagyváradot.⁶¹ A király távollétében a közbiztonság is meglazult, amire Mátyás maga utalt az 1475. évi országgyűlés meghívójában.⁶² Lázadásra nem került sor, a boroszlói siker után pedig Mátyás már meg tudta akadályozni a számára káros törvény végrehajtását.

A király már 1471 óta igyekezett szabadulni a háború terhéértől. Boroszló után mindkét fél a békében látta a kiutat, és azt hosszas tárgyalások után Mátyás és Ulászló 1479. július 21-én olomouci csúcstalálkozójukon ratifikálták. Ez a tényleges helyzetet rögzítette. Mindketten viselik a cseh királyi címet. Ulászló Csehországban, Mátyás pedig a cseh korona melléktartományaiban: Morvaországban, Sziléziában és Lausitzban uralkodik. Mátyás halála után ezeket Csehország négyszázezer forint fizetés fejében kiválthatja.⁶³

A magyar uralkodónak ekkor sikerült megnősülnie. 1476 decemberében vette feleségül V. Alfonz aragóniai és nápolyi király törvénytelen fiának, Aragóniai I. Ferdinánd nápolyi királynak (1458–1494) leányát, Beatrixet. A házasság létrejöttében komoly szerepe volt

⁵⁷ Nehring: *Mathias Corvinus*, 57.; Niederstätter, Alois: *Das Jahrhundert der Mitte. An der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit.* (Österreichische Geschichte 1400–1522. Hg. Von Herwig Wolfram.) Wien, 1996. 255–257.; Mátyás az osztrák uraknak: Niederösterreichisches Landesarchiv, Privaturkunden Nr. 3733. – Egy másik példány: uo. Ständische Urkunden, A–2–1.

⁵⁸ Katona, Stephanus: *Historia critica regum Hungariae.* XV. k. Colotzae, 1792. 682–685. Mátyás és a török közt e célból kötött megállapodásra utal a király egy, a szultánhoz intézett tiltakozásában: a boszniai pasa megszegte az egyezményt, Ausztriából hazatérve Magyarországon is rabolt. Mátyás király levelei. Külügyi osztály. II. k. Budapest, 1895. 388–390. 1981-ben még túlzásnak tartottam ezt, ma azonban ténynek. Kubinyi András: *A mohácsi csata és előzményei.* Századok, 115. (1981) 69.

⁵⁹ Tóth Zoltán: *Mátyás király idegen zsoldoserege*, 206.; Hoensch: *Mathias Corvinus*, 139–141.; a Neusst ostromló Merész Károly burgundi herceg elleni birodalmi háború 1474–1475-ben: Meuthen, Erich: *Das 15. Jahrhundert.* (Oldenbourg Grundriß der Geschichte Bd. 9.) München–Wien, 1980. 50–52.

⁶⁰ *Decreta*, 210–219. (Főként a 2–4. t.c. Uo. 214–215.)

⁶¹ Balogh Jolán: *Varadinum. Várad vára.* 2. k. (Művészettörténeti Füzetek 13/2.) Budapest, 1982. 51–52.

⁶² *Decreta*, 220. 1. j.

⁶³ Teleki: *Hunyadiak kora*, XII. k. Pest, 1857. 96–100.

a Szentszéknek. 1474-ben a pápa ugyanis szövetségese volt Nápolynak, így az esküvő a pápa támogatását is jelentette. Mellesleg Beatrix hozományként 170 000 forint készpénzt és 30 000 forint értékű ékszeret adott át, azaz szédületesen nagy összeget.⁶⁴ Mátyás nagyon vonzódott feleségéhez, akinek hatására az addig inkább patriarchálisnak mondható udvartartásban szigorú etikettet valósított meg. Irodalom- és művészetpártolására is hatott Beatrix. Rövidesen azonban kiderült, hogy a királyné meddő, Mátyásnak nem lehet törvényes utóda.⁶⁵ Igaz, a királynak volt egy törvénytelen fia, Corvin János. Az uralkodó az 1470-es bécsi csúcstalálkozó idején ismerkedett meg az ausztriai Stein városból való polgárleánnyal, Barbara Edelpeckkel, akit hazavitt Magyarországra. A viszonyból 1473. április 2-án született meg János. A király nagyon szerette Borbálát, a majdnem kortárs Tubero szerint feleségül is akarta venni, de erről lebeszéltek. A Beatrixszal kötött házasság után Borbála asszonytak el kellett hagyni az udvart. Amint kiderült a királyné meddősége, Mátyás fiát szeretne volna utódjává tenni, ezért a nyolcvanas évek elejétől a legtöbb koronára szállott, valamint a Hunyadi családi vagyont is neki adta.⁶⁶

Akár a legtöbb középkori uralkodónak, Mátyásnak is számos nőügye volt. Hadjáratai idejében sem hanyagolta el a szebbik nemet, ahogyan erről Janus Pannonius ír:

„Iure colis Venerem mediis, rex inclyte, castris,
Illa tibi Martem conciliare potest.”⁶⁷

Bonfini sem tagadta szerelmi élvezeteit, csak annyit jegyzett meg, hogy a férjes asszonyoktól megtartóztatta magát.⁶⁸ Ez sem áll azonban: a 16. században olyan hagyományt jegyeztek fel, amely szerint Mátyás azért vetette börtönbe Bánfi Miklós pozsonyi ispánt, mert az megtudta, hogy a király szemet vetett fiatal feleségére, Sagani Margit hercegnőre, ezért előle hazaküldte Alsólendvára. Mátyás 1487-ben akart háborút indítani Bánfi apósa, Sagani János sziléziai herceg ellen, tehát az biztonsági célt szolgált. A történet viszont mutatja, hogy a közvélemény a királyt képesnek tartotta arra, hogy férjes asszonyokkal folytasson viszonyt.⁶⁹

Mátyást azon a címen, hogy a török ellen harcol, uralkodása első felében a pápa és a velencei köztársaság rendszeresen támogatta anyagilag; a pápa a Poděbrad elleni háború miatt is. A király azonban az 1463–1464-es boszniai hadjáratán kívül nem sokat tett a török ellen. A király évi jövedelme az egyforintos adó évente egyszeri kivetése esetén közel 500 ezer forintra tehető. Kétszeri adókiivetés esetén elérhette a háromnegyed milliót.⁷⁰ Ezzel szemben II. Mehmed szultán évi bevételét az 1470-es évek közepén 1 800 000 dukátra le-

⁶⁴ E. Kovács Péter: *Magyarország és Nápoly politikai kapcsolatai a Mátyás-korban*. In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére*. Szerk. Fodor Pál – Pálffy Géza – Tóth István György. (Gazdaság- és Társadalomtörténeti Kötetek 2.) Budapest, 2002. 229–231., 236.

⁶⁵ Bonfinis: *Rerum Hungaricarum decades*, IV/1. k. 59., 134–137.; Berzeviczy Albert: *Beatrix királyné. 1456–1508*. Budapest, 1908.

⁶⁶ Ritoókné Szalay Ágnes: „*Nympha super ripam Danubii*.” *Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből*. (Humanizmus és reformáció 28.) Budapest, 2002. 121–135.; Schönherr Gyula: *Hunyadi Corvin János 1473–1504*. Budapest, 1894. 3–102.; Tubero, Ludovicus: *Kortörténeti feljegyzések (Magyarország)*. Közzéteszi Blazovich László – Sz. Galántai Erzsébet. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 4.) Szeged, 1994. 86.

⁶⁷ *Janus Pannonius összes munkái*, 198.

⁶⁸ Bonfinis: *Rerum Hungaricarum decades*, IV/1. k. 166.

⁶⁹ Katona: *Historia Critica*, XV. k. 361–365.; a letartóztatás valódi hátterére: Kubinyi: *Matthias Corvinus*, 146.

⁷⁰ Kubinyi: *A Mátyás-kori*, 104–116.

het becsülni. A velencei dukát nagyjából a magyar forintnak felelt meg.⁷¹ Nyilvánvaló, hogy a magyar királyság egyedül nem indíthatott offenzívát déli szomszédja ellen, ez öngyilkossággal ért volna fel. A '70-es években már a Szentszék is nehezményezte a török kérdés Mátyás által történő elhanyagolását. Közben a török hirtelen felépített egy várat a Száva melletti Szabácson. A cseh fronton a béketárgyalások miatt ekkor fegyverszünet volt, így a király arra gondolt, hogy törökverő hírét egy Szabács elleni téli akcióval állítja helyre, amikor nem kellett a szultáni főerő megjelenésével számolni. Mátyás teljes hadseregével, a Csehországban foglalkoztatott zsoldosokat is beleszámítva, 1475 októberében indult Szabács ellen, de a sebtében összetákoltt várat nagy veszteségek árán csak több hónapi ostrom után tudta 1476. február 15-én bevenni. Bár a királyi propaganda ezt nagy sikernek értékelte, s az valóban növelte Mátyás nemzetközi tekintélyét, azt azonban nyilvánvalóvá tette, hogy magyar hadsereg még télen sem tud jelentős eredményeket elérni az oszmánokkal szemben. Nagy István moldvai vajda török elleni vaslui győzelme 1475 elején ennél jelentősebb volt. Mátyás minden jel szerint külpolitikai okokból szánta el magát a szabácsi hadjáratra.⁷²

Mátyás tanult Szabácsból, ezért inkább a török határ védelmének megszervezésére fektette a hangsúlyt. Erre azért is szükség volt, mert 1479-ben betörték a törökök Erdélybe, azonban Bátori István és Kinizsi Pál Kenyérmezőnél megverték őket.⁷³ Befejezte a már Zsigmond által megkezdett déli végvár vonal kiépítését. Szörénytől Nándorfehérváron, Szabácson, Jajcán át Kninig és Skradinig épült ki a külső, Temesvártól Bihaćig a belső vonal. Ez lehetővé tette a határvárak között betört törökök megsemmisítését a második vonal előtt. Ebbe a rendszerbe nem tartozott bele a Kárpátok által védett Erdély, ahol a király 1467 után az erdélyi vajdai és a székelyispáni tisztek egyesítése által biztosította az egységes parancsnokságot. Erdélytől délnyugatra a temesi ispán vezetésével létrehozta az alsó részek főkapitányságát – az első főkapitány legkésőbb 1479-ben Kinizsi lett, – míg a nyugati határok főparancsnokságát az 1476-ban végleg egy személy által betöltött horvát–szlavón bán vette át. Így a főkapitány és a bán a hátsországból, az alájuk rendelt megyék csapataival megerősítve irányíthatta a védelmet.⁷⁴ Azért lett az alsó részek központja Nándorfehérvár helyett Temesvár, mert az előbbi végvár volt, és az utóbbiból jobban lehetett megszervezni a Szörénytől Szabácsig terjedő végek védelmét.⁷⁵ A király gondoskodott balkáni kémiszervezet felállításáról is, amelynek irányítása a végvári kapitányok hivatali feladata volt.⁷⁶ A végvárak fenntartásával, fegyverrel és lószerezéssel való ellátásával is törődött, amit jól mutat egy közvetlenül a király halála előtt, 1490-ben több horvátországi vár felülvizsgálatáról készült

⁷¹ Ernst Werner: *Die Geburt einer Großmacht. Die Osmanen*. Berlin, 1978.³ 310.

⁷² Rázsó Gyula: *Hunyadi Mátyás török politikája*. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv: 184–185.

⁷³ Szakály Ferenc – Fodor Pál: *A kenyérmezői csata (1479. október 13.)* Hadtörténelmi Közlemények, 111. (1998) 309–350.

⁷⁴ Szakály: *A török–magyar küzdelem szakaszai*, 44–45.; Pálffy, Géza: *The Origins and Development of the Border Defence System against the Ottoman Empire in Hungary (up to the Early Eighteenth Century)*. In: *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe. The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest*. Ed. by Géza Dávid and Pál Fodor. (The Ottoman Empire and its Heritage. Politics, Society and Economy. Vol. 20.) Leiden–Boston–Köln, 2000. 10–13.; András Kubinyi: *The Battle of Szávaszentdemeter – Nagyolaszi (1523)*. Ottoman Advance and Hungarian Defence on the Eve of Mohács. In: uo. 72–88.

⁷⁵ Pálffy: *The Origin and Development*, 12. 20. j. ezt mással magyarázta, a fenti megoldás azonban jobban illik a rendszerbe.

⁷⁶ Vö. Moré György és Szakoli Albert nándorfehéri bánok 1495-ös hivatali utasítását. Engel, Johann Christian von: *Geschichte des ungrischen Reiches und seiner Nebenländer*. I. k. Halle, 1797. 128.; a hírszerző hálózatra lásd még: Kubinyi: *The Battle*, 94–97.

jelentés. Ebből legfeljebb az említendő, hogy nem számítottak hosszas ostromra, mert noha ágyúkkal és más lőfegyverekkel jól el voltak látva, a lőszer legfeljebb két hétre volt elegendő.⁷⁷ A király által felállított kitűnő határvédelmi rendszer 1521-ig, Nándorfehérvár el-estéig biztosította az ország védelmét.

Bár a cseh háború befejezéshez közeledett, a császárral való kapcsolatot rontotta, hogy Beckensloer János esztergomi érsek, főkancellár 1476-ban kincseivel együtt hozzá szökött. Mátyás 1477-ben hadat üzent III. Frigyesnek, és elfoglalta Alsó-Ausztria nagy részét. Az 1477. december 1-jei gmunden-korneuburgi békében a császár kötelezte magát Mátyás beiktatására a cseh királyságba és a választófejedelemségbe, valamint hadi kárpótlás fizetésére. Ez utóbbit III. Frigyes csak részben teljesítette, viszont Mátyás beiktatása megtörtént, noha a császár korábban Ulászlót ismerte el cseh királynak. A fizetés elmaradása miatt új háborúra került sor 1482-ben. Előtte azonban a király újabb hadjáratot vezetett a török ellen, hogy megtorolja Daud boszniai pasa magyarországi rablását. Az osztrák háborúban Mátyás 1485-ben Bécset, 1487-ben Bécsújhelyt foglalta el, és megszállta – Krems kivételével – egész Alsó-Ausztriát, 1487-ben pedig felvette az osztrák hercegi címet. Utána – akár a cseh háborúban – megmerevedtek a frontok, emiatt fegyverszünetekre és eredménytelen béketárgyalásokra került sor.⁷⁸

Mátyás a jelek szerint Zsigmond és Albert mintájára a német birodalom uralkodója akart lenni, ezért a római királyi cím megszerzésére törekedett. Erre lett volna alkalmas az 1463-as béke értelmében a császár általi fiává fogadás. A császárságra való törekvés az olasz humanisták írásaiból is kiderül. Ludovico Carbone 1475-ben Mátyásnak dedikált művében ezt olvassuk: „*Utinam dies ille cito adveniet, qua Romanorum regem, imperatoremque Matthiam videamus.*”⁷⁹ A nyolcvanas években újra megkísérelte ezt, legalább is ettől tartott a császár és a választófejedelmek többsége. III. Frigyes ezért 1486-ban puccszerűen, a választási szabályok megsértésével fiát, Miksa főherceget választotta meg római királynak. Erre lehetett válasz a következő évben Mátyás részéről az osztrák hercegi cím felvétele.⁸⁰ Miksa megválasztása diplomáciai kudarc volt a magyar király számára. Az olasz humanisták azonban még ez után is Caesarként magasztalták. Bonfini Averulinus fordítása előszavában ezt írta: „*Accedunt et alia quae Maiestatem tuam non minus illustrant teque et Corvinum et Romanum Caesarem plane testantur.*”⁸¹

⁷⁷ Kubinyi András: *Magyarország déli határvárai a középkor végén*. Castrum Bene, 2. (1990) 65–76.

⁷⁸ Hoensch: *Mathias Corvinus*, 183–198., 219–226.; Mátyás ausztriai kormányzatára: Kubinyi András: *Mátyás király ausztriai kormányzata*. Levéltári Közlemények, 63. (1992) 111–121.

⁷⁹ *Analecta Monumentorum Hungariae historicorum literariorumque maximum inedita, quae collegit, recensuit et partim typis commentavit Franciscus Toldy ac commentariis, epilogo et indice aucta publici iuris facienda curavit Geisa Érszegi*. Budapest, 1986. 194.; Carbone művére lásd Pajorin Klára: *Humanista irodalmi művek Mátyás király dicsőítésére*. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv, 341–343.

⁸⁰ Fraknói Vilmos: *Mátyás törekvései a császári trónra*. Budapest, 1914. Az 1486-os birodalmi gyűlés és Mátyás római királyi törekvései összefüggésére Angermeier professzor mutatott rá. *Angermeier, Heinz: Der Frankfurter Reichstag von 1486 in seinem historischen Zusammenhang*. In: *Deutsche Reichstagsakten, Mittlere Reihe, I. Bd. Deutsche Reichstagsakten unter Maximilian I., I. Bd. Reichstag zu Frankfurt 1486*, bearb. v. Heinz Angermeier, Göttingen, 1989. 35., 51–57.; uő.: *Der Frankfurter Reichstag 1486 als Höhepunkt und Grenzfall der Verflechtung deutscher und ungarischer Politik*. In: *Ungarn – Jahrbuch*, 19. (1991) 216–228.; Hoensch: *Mathias Corvinus*, 206–208.

⁸¹ Feuer-Tóth, Rózsa: *Art and Humanism in Hungary in the Age of Matthias Corvinus*. („*Studia Humanitatis*” 8.) 122. Vö. még erre: uo. 68.

Mátyás külpolitikai helyzete uralkodása utolsó évtizedében rosszabbra fordult. Felesége hatására belebonyolódott apósa oldalán az itáliai politikába. Aragóniai Ferdinánd közben szembekerült a pápával és Velencével is, tehát Mátyás egykori szövetségeseivel. A Szentszék bizalmatlanná vált iránta, annál is inkább, mert a király a főkegyúri jog alkalmazásával egyházi ügyekbe is beleavatkozott. Franciaország lehetséges szövetségeseinek számított, de mivel a franciák maguk is igényt tartottak Nápolyra, a Habsburgokkal való közös ellentét ellenére sem sikerült együttműködést kialakítani. Nem sikerült megkapnia a Nyugatra szökött török trónkövetelőt, Dzsem herceget, II. Bajezid szultán testvérét sem.⁸²

A királyi politikát Mátyás utolsó évtizedében nagyon befolyásolta a trónörökösödés kérdése. Törvényes örökös hiányában a trónnak a bécsújhelyi béke értelmében a Habsburg családra kellett volna szállnia. A király természetesen törvénytelen fiára akarta volna hagyni az országot. Ezzel szembekerült feleségével. Beatrix gyűlölte mostohafiát, és alaptalanul azt hitte, hogy özvegyként majd ő uralkodhat. Mátyás fia számára eljegyezte a milánói herceg leányát, Bianca Maria Sforzát, de a menyasszony Magyarországra küldésére már nem került sor. Bár a király esküt vett ki az uraktól és a városoktól, hogy halála után fiát választják utódaul, mégsem volt biztos ennek eredményességében.⁸³ 1489-ben ajánlatot tett a császárnak, hogy amennyiben megteszi Corvint Bosznia és Horvátország királyává, akkor biztosítja III. Frigyes vagy fia magyar királlyá választását. Ez a terv azért bukkant csak meg, mert Mátyás nem akart életében lemondani az osztrák hercegségről. Fia érdekében tehát képes lett volna még a Szent Korona egyik országát is elszakítani.⁸⁴

Uralkodása alatt a király több mint két tucat országgyűlést tartott. Bár voltak évek, amikor egyre sem került sor, összesítésben az uralkodás három korszakában nagyjából egyenlően oszlottak meg. Többnyire arra voltak jók, hogy lecsillapítsák a rendek elégedetlenségét. A törvények egy része a királyi hatalom túlkapasait igyekezett lenyenesni: Mátyás ezeket ugyan szentesítette, de általában nem tartotta be. Elsősorban a nemességet akarta lecsendesíteni. A jelentős politikai erőt nem képviselő királyi városokat uralkodása utolsó két évtizedében mindössze egyszer hívta meg az országgyűlésre, 1475-ben, mivel az 1474-es, Szapolyai Imre által levezetett diéta nemcsak a kincstárra, hanem a városokra nézve is sérelmes határozatokat hozott, meg kellett nyugtatnia a városokat.⁸⁵ Úgy tűnik, hogy szívesebben kormányzott együtt a királyi tanácsban hivatalból részt vevő főpapokkal és főurakkal, akik közt mindig talált elegendő személyt, akik a hatalomban való részesedés fejében támogatták. Változatlanul fennmaradt tehát a koalíciós kormányzat, de 1471 után már kevesebb nagyrú bevonása is elég volt a királyi hatalom biztosítására. Addig hatvanegy, attól kezdve haláláig csak harmincnégy személy viselt országos méltóságot, köztük 52,6% tartozott a régi bárói családokhoz és 47,4% Mátyás új arisztokráciájához. A régiek még mindig többségben voltak. A tanácsban kimutatható bárók átlagos aránya a Vitéz-összeesküvés utáni tizenkilenc évben 7-ről 4,5%-ra esett.⁸⁶ Arra azonban mindvégig ügyelt, hogy ne ke-

⁸² Teke Zsuzsa: *Az itáliai államok és Mátyás*. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv, 245–275.; E. Kovács Péter: *A Szentszék, a török és Magyarország a Hunyadiak alatt (1437–1490)*. In: Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve. Szerk. Zombori István. Budapest, 1996. 105–117.; uő.: *Magyarország és Nápoly*, i.m. 229–247.

⁸³ Schönherr: *Hunyadi Corvin János*, 25–102.

⁸⁴ Thallóczy–Horváth: *Jajca*, CCCXXXVIII–CCCXXXIX.

⁸⁵ Teke Zsuzsa: *A dekrétum fogalma és társadalmi szerepe Mátyás korában*. Történelmi Szemle, 29. (1986) 197–217.

⁸⁶ Kubinyi: *A Mátyás-kori*, 72–73. Egy 1472-es olasz jelentés szerint a legtöbb várral Ország Mihály, Szapolyai Imre, Újlaki Miklós, Garai Jób, Rozgonyi Rénold, Perényi István és Rozgonyi László rendelkeztek. E. Kovács Péter: *A leggazdagabb magyarok 1472-ben. Egy követjelentés és a való-*

rüljön szembe az egész arisztokráciával. Nem véletlen, hogy egyetlen magyar főurat sem végeztetett ki, noha ez külföldi uralkodóknál gyakori esetnek számított.

Az 1486 elején tartott országgyűlésen a király törvénykönyvet fogadtatott el, melynek érvényét örökre meg akarta tartatni. Tanulságos a törvény bevezetése, ugyanis árulkodik a közhangulatról. A népet jó és állandó intézményekkel, nem pedig korlátlan hatalommal kell kormányozni. Ő meg akarta szüntetni a visszaéléseket, és olyan intézkedéseket akart hozni, amelyek az ország hasznára és nyugalma számára szolgálnak, előtte azonban ki kellett űznie az ellenséget. Később a császár támadása akadályozta meg terve végrehajtását. Most, hogy győzött, és Bécszet is elfoglalta, lehetőség nyílt a rendcsinálásra. A háborúk idején „hosszas távollétiünk és elfoglaltságunk következtében feltámadt az országban a gyilkosok, tolvajok, latrók, rablók, hamisítók, gyűjtogatók és ehhez hasonló bűnösök nagy sokasága olyannyira, hogy sem utas, sem testvér a testvértől, sem idegen az idegentől nincs biztonságban.” (Nagy Gyula fordítása.)⁸⁷ Az előbeszédben felsoroltak – beleértve a királyi teljhatalom emlegetését – tartozhattak a király ellen hangoztatott vádak közé, ezeket akarta visszaverni az állítólag reá kényszerített háborúk emlegetésével, és ezekre ígért orvosságot. A fia örökösödésének előmozdítására törekvő Mátyás így akarta leszerelni az elégedetlenséget.⁸⁸ A törvény különben igyekezett a nemesség érdekeit is figyelembe venni, mégsem állíthatjuk azt, hogy rájuk akart támaszkodni az urak ellen.⁸⁹ Az országgyűlés idején fogadták el az ún. nádori cikkelyeket, amelyek az ország legfőbb világi méltóságának választását rendelték el, és szabályozták joghatóságát, különösen a királyválasztó országgyűlésen játszott szerepét. Ez is kapcsolatban állt a Corvin-problémával. Új nádorrá Szapolyai Imrét választották meg, aki azonban rövidesen meghalt.⁹⁰

Mátyás Európa többi uralkodójához képest is igen művelt embernek számított. Humanista műveltséget szerzett, művészeti és irodalmi mecénatúrája,⁹¹ híres könyvtára, a *Bibliotheca Corviniana* felállítását a mai napig nemzetközileg ismertté teszi.⁹² Olasz humanistákat és művészeket, német természettudósokat, külföldi zenészeket hívott udvarába, de támogatta magyarok külföldi tanulását is. A Vitéz-összeesküvés után egy ideig bizalmatlanság mutatható ki nála a humanisták iránt, hiszen Vitéz és Janus Pannonius is azok voltak, de a Beatrixszal kötött házassága még inkább összekapcsolta az akkor modern külföldi szellemi áramlattal. Építkezései emlékei főként Budán és Visegrádon maradtak fenn.⁹³

ság. Századok, 139. (2005) 421–428. Köztük egyedül Szapolyai Imre tartozik az új arisztokráciához, a régi arisztokraták közül pedig Rozgonyi László Mátyás egy unokatestvérének fia volt.

⁸⁷ *Decreta*, 265–267.

⁸⁸ *Decreta*, 265–267.

⁸⁹ Ez volt Mályusz Elemér álláspontja. Mályusz: *A magyar társadalom*, 372–375.; a törvény: *Decreta*, 260–310.

⁹⁰ *Decreta*, 311–317.

⁹¹ Gerevich, Tiberio: *Il mecenatismo di Mattia Corvino*. Corvina. Rassegna Italo–Ungherese Nuova, Serie 5. (1942) 115–130.; Szakály Ferenc: *Királyi mecénatura, államháztartás és politika Corvin Mátyás Magyarországon*. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv, 277–331.

⁹² Csapodi, Csaba: *The Corvinian Library. History and Stock*. (Studia Humanitatis 1.) Budapest, 1973.

⁹³ A művészet és irodalom helyzetét Mátyás alatt komplex módon, de nem nagy sikerrel kísérlete meg összefoglalni: Tarnóc Márton: *Mátyás király és a magyarországi reneszánsz*. Budapest, 1994. 5–90. Lásd ezzel szemben könyvismertetésemet: *Századok*, 129. (1995) 1181–1185. Egyébként a nagy király irodalom- és művészetpártolására, a humanizmusra könyvtári irodalom van. Egyeseket már fent idéztem. Szükségtelennek tartom a közismert munkákra itt hivatkozni.

Azt nem tudjuk, hogy ez az irodalmi és művészeti érdeklődés mennyire volt egyéni élet-szükséglete, és mennyire propagandacélú. A propaganda erős oldala volt, uralkodása elején például erre használta fel Janus Pannonius költészetét, ahogy azt az erdélyi lázadással és a moldvai hadjárattal kapcsolatban láttuk.⁹⁴ Később pedig felismerte az új könyvnyomtatásban rejlő propagandalehetőségeket is. Kiadatta például nemcsak 1486-os törvénykönyvét, de Thuróczy János krónikáját is. Nem zárható ki, hogy az alacsony származású uralkodó udvara pompájával, mecénási tevékenységével presztízsét akarta növelni. A humanisták is az uralkodói reprezentációt propagálták.⁹⁵ Ezzel szemben Bonfinitól tudjuk, hogy a király legjobban katonái között érezte magát jól. Maga is vitéz katona volt, aki személyesen is részt vett a harcokban, meg is sebesült. Gyakran ivott és játszott együtt például kockázást katonáival, szerette a magyar hősi énekeket és a nőket. Igaz, a Beatrixszal kötött házassága óta az erre vonatkozó adatok megritkultak, és csökkent népszerűsége is.⁹⁶ A kortárs Philippe de Commines, XI. Lajos francia király egykori minisztere egyrészt az egyik legjelentősebb kortárs uralkodónak tartotta, másrészt azonban utalt arra, hogy uralkodása végén túlságosan pompakedvelő lett, teljhatalommal kormányzott, és mindenki félt tőle, mert kegyetlen lett.⁹⁷ Valószínű természetesen, hogy a tábori körülmények között közvetlen uralkodó jól érezte magát tudósai körében is, így a mecénási tevékenységét sem kell kizárólag propagandaeszköznek tekinteni. Bár uralkodása második felében gyakran került szembe a pápával, egyéni vallásossága vitán felül áll. Különösen tisztelte Szűz Máriát mint Magyarország védőasszonyát, és nem véletlen, hogy az 1460-as évek második felében bevezetett új pénzeire Mária képét vésette.⁹⁸

Uralkodása értékelésénél máig vitatott, hogy miért nem fordult a török ellen, és miért fecsérelte el az ország erejét nyugati hadjáratokra. A fentiek alapján ez érthető. Magyarország egyedül képtelen lett volna kiűzni a törököt a Balkánról. Az ország Mátyás elődei idején is gyakran állt perszonális unióban szomszéd országokkal. Amennyiben római királlyá választották volna, mint elődeit, Albertet és Zsigmondot, a török kérdést is kedvezőbb körülmények között oldhatta volna meg. A nyugati hadjáratokra pedig azért is szüksége volt, mert így tudta az alapjában véve gyenge hatalmi bázissal rendelkező uralkodó zsoldosait foglalkoztatni, akik a gazdag nyugati tartományokban rablással is kárpótolhatták magukat, amennyiben a király adós maradt zsoldjukkal. A király bevételei ugyanis nem voltak elegendők a katonák fizetésére és a mecénási tevékenységre.⁹⁹ A hadseregre pedig szüksége volt belső hatalma biztosítására is. Noha uralkodása alatt az ország elszegényedett, tevékenységét mégis maximálisan pozitívan értékelhetjük. Uralkodása elején megakadályozta az ország részekre bomlását, a török elleni végvárval kiépítésével pedig fél

⁹⁴ Lásd fenn, 41. és 45. j.

⁹⁵ Marosi, Ernő: *Die „Corvinische Renaissance“ in Mitteleuropa: Wendepunkt oder Ausnahme?* Bohemia, 31. (1990) 336.

⁹⁶ Bonfinis: *Rerum Hungaricarum decades*, 166–167.

⁹⁷ Commines, Sire Philippe de: *Mémoires*. In: *Historiens et Chroniqueurs du Moyen Age*. Robert de Clari, Villehardouin, Froissart, Commines. (Bibliothèque de la Pléiade.) Paris, 1952. 1291–1293.

⁹⁸ Kubinyi András: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. (METEM Könyvek 22.) Budapest, 1999. 335–339.

⁹⁹ Zsákmányoló és a zsold elmaradása miatt lázongó katonákra több adat maradt. Eschenloer, Peter: *Geschichte der Stadt Breslau*. Hrsg. und eingeleitet von Gunhild Roth. Teilband II. Chronik ab 1467. (Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte Bd. 29. II. München–Berlin, 2003. 941–958.; Kubinyi A.: *Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és Jagelló-kor hadtörténete*. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára). Budapest, 2007. 105–113.

évszázadra megvédte az ország határait. Nélküle a mohácsi katasztrófa már a 15. század második felében bekövetkezett volna.

Mátyás 1489-ben már súlyos beteg volt, köszvény kínozta, hordszéken közlekedett. 1490-ben állapota javult, és Bécsbe ment. Itt április 4-én részt vett a virágvasárnapi egyházi szertartásokon, utána rosszul lett, és április 6-án elhunyt. Halálának pontos oka nem állapítható meg. Bár utána olyan hírek terjedtek el, miszerint megmérgezték volna, ennek kevés a valószínűsége. Nem sikerült elérnie fia örökösödését. Birodalma szinte azonnal összeomlott: a csehek visszafoglalták a magyar kézen levő tartományokat, Miksa római király pedig Bécset és Alsó-Ausztriát. Az új magyar uralkodó II. Ulászló cseh király lett.¹⁰⁰

ANDRÁS KUBINYI

Matthias Hunyadi: the Personality and the King

In the paper, the author provides more than a summary of commonplace and well-known facts. In the first part of the work, he surveys the family relations of Matthias Hunyadi, born in 1443, then outlines his education and the circumstances of his coming to power in 1458. The reign of Matthias can be divided into three periods. Between 1458 and 1464, he strove to strengthen his royal power. He cleansed Upper Hungary of the Czech troops and established order in the country. Despite his weak position, he usually had his way. He ruled together with a coalition of nobles, and raised many families to the ranks of the aristocracy. It was at this time that he raised his mercenary army. In the Treaty of Bécsújhely, Emperor Frederick III accepted his rule and gave the Holy Crown back to him.

The years between 1464 and 1471 mark the period of reform in his reign. He introduced a unified chancellery, and simplified jurisdiction. As a part of his treasury reform, he introduced, for example, silver coins of stable value and new taxes to eliminate former exemptions. The Czech war together with the burden of higher taxes led to discontent in the country, and a conspiracy, led by archbishop János Vitéz, was organized against him.

After suppressing the rebellion, the king's power became unshakable and was apparently plenipotentiary. And though the coalition government continued even after 1471, much fewer nobles were included. His marriage to Beatrice increased his international recognition. Matthias realized, especially after the victory at Szabács, which had claimed many casualties, that Hungary alone could not fight successfully against the Ottoman Empire. He adopted a passive policy against the Turks and focused rather on finishing the construction of the southern line of border castles (*végvárak*). In the last years of his reign, Matthias apparently had ambitions to become a Holy Roman Emperor, but his position in foreign policy had weakened. He tried vigorously to secure the succession of his illegitimate son, John Corvin.

Compared to contemporary Western rulers, Matthias was a man of immense erudition. His interest in arts was inspired not only by his personal fascination but also by propagandistic aims. He realized the opportunities in printing, and meant to offset his low-rank origins with patronage and the pomp of his court.

¹⁰⁰ A történet közismert, így nem adok hozzá jegyzeteket.